

Prikaz

Pierre Clastres
Društvo protiv države. Istraživanja iz političke antropologije

Disput, Zagreb, 2010, 174 str.

Godine 2010. objavljena je na hrvatskom jeziku antologijska knjiga etnografskih studija francuskog antropologa Pierrea Clastresa *Društvo protiv države. Istraživanja iz političke antropologije* u prijevodu Dragutina Lalovića i u izdanju Disputa. Ova je knjiga u orijentacijskom suglasju s knjigom francuskog filozofa politike Miguela Abensoura *Demokracija protiv države*, koja je, zahvaljujući istom prevoditelju i izdavaču, na hrvatskom jeziku objavljena 2007. Abensourova teza o potrebi reafirmacije istinske demokracije kao moći ljudi, odnosno o nesvodljivosti političkoga na državu jer država podrazumijeva dominaciju koja je oprečna političkome, javnom prostoru, srodna je Clastresovoj etnografski poduprtoj teoriji. Ne iznenađuje stoga što u pogovoru Clastresove knjige nalazimo tekst Miguela Abensoura.

Studije je Clastres pisao na temelju vlastitih istraživačkih boravaka na terenu, među Indijancima amazonske prašume. U razdoblju između 1963. i 1974. g. boravio je kod Guayaki-Indijanaca iz Paragvaja, Guarani-Indijanaca iz Paragvaja, Chulupi-Indijanaca iz paragvajskog područja Chaco, Yanomami-Indijanaca iz Venezuele i Guarani-Indijanaca iz brazilske države Sao Paula.

Clastres proučava dimenzije političkoga za koje pokazuje da su implicitno prisutne u navadama, mitovima, govoru, svakodnevicu te mirnodopskim i ratnim običajima amazonskih plemena. Služeći se brojnim primjerima, izvodi i dokazuje svoju osnovnu tezu: "primitivna" društva imaju političku narav, no za razliku od razvijenih društava uređenih u obliku državnog aparata, ona nisu težila k formiranju države, nego su tijekom svoje povijesti uspijevala održavati optimalno stanje latentne jednakosti svih pripadnika društva putem neke vrste trajno važećeg nepisanog društvenog ugovora.

Autor se protivi etnocentričkoj postavci marksističke provenijencije da država predstavlja kulminaciju nužno jednosmjernog, povijesnog razvitka svakog društva, kako je L. H. Morgan postulirao, od stadija divljaštva preko barbarstva do civilizacije. U studiji *Kopernik i divljaci* Clastres upućuje na nužnost kopernikanskog obrata k neokcidentalnocentričnom sagledavanju arhaičnih društava. Općenito, upozorava na kolonijalna gledišta etnografske tradicije, prema kojima je u Južnoj Americi andska kultura Inka uspostavila civilizaciju, dok su mnogobrojna plemena amazonskih prašuma sva ostala na razini arhajskih mikrodruštava, navodno u stalnim međusobnim sukobima, razdvojena, atomizirana. Nasuprot tomu, Clastres društvenu strukturu Tropske Kišne Šume opisuje kao cjeline od tri do osam lokalnih zajednica, promjenjivih veličina, te uočava sklonost uspostavi širih društvenih megacjelina.

Političke elemente u smislu mehanizama održanja društvenog života Clastres nalazi u brojnim instancama u kojima se očitovala nužnost razmjene i ravnoteže među čla-

novima skupine, jer su bili međuovisni, a dobiti i gubici jedne podgrupe uravnoteživali su se dobitima i gubicima druge podgrupe. Tako primjerice za lokalnu egzogamiju, zabranu braka unutar skupine, što je bila značajka tri četvrtine južnoameričkih plemena, Clastres ističe da je predstavljala način osiguravanja političkih saveza više zajednica, a ne prvenstveno zabranu incesta. Potom među mehanizmima održanja društvene skupine u amazonskim zajednicama opisuje primjer iz društva Guayaki-Indijancima, prehrambeni tabu koji lovcima zabranjuje da jedu meso vlastite lovine – moraju ga podijeliti svojoj obitelji i drugim članovima zajednice. Na taj se način nužno održavala povezanost i uzajamna ovisnost elementarnih obitelji, koje su morale biti dio grupe. Još jedan mehanizam socijalne kohezije među Guayaki-Indijancima, kod kojih je broj muškaraca premašivao broj žena, bili su poliandrijski brakovi, s primarnim i sekundarnim mužem, koji su muškarca smještali u odnos suživota s drugim muškarcem. Naposljetku, okrutna tjelesna mučenja kojima su podvrgavani kandidati u inicijacijskim obredima također su, osim individualne funkcije potvrđivanja fizičke otpornosti kandidata, imala i socijalnu funkciju potvrđivanja pripadnosti zajednici i jednakosti s ostalim članovima zajednice koji su bili inicirani i time nepovratno tjelesno obilježeni kao punopravni i jednakopravni članovi te zajednice.

Clastres dovodi u pitanje opravdanost primjene pojma “gospodarstvo preživljavanja” na južnoamerička arhaična društva. Samu ideju gospodarstava preživljavanja kao gospodarstava koja ne proizvode više od onoga što je potrebno onkraj količina potrebnih za zadovoljavanje potreba vla-

stih pripadnika, jer to tehnologijski nisu u stanju, autor smatra vulgarnim, kvaziznanstvenim etnocentrizmom anglosaksonske antropologije. Tvrdi da gospodarstva južnoameričkih arhaičnih društava nisu bila gospodarstva preživljavanja i da su bila tehnološki sposobna proizvoditi suvišak, na primjer na području ratarstva i pripitomljavanja biljaka, no nisu se opredijelila za taj smjer razvoja jer nisu osjećala potrebu za preobiljem iznad potreba za obnovom potrošenoga. Dokolica se radije provodila u igri, ratovanju, proslavama blagdana. Sektor gospodarstva u tim društvima nije bio samostalan, a društva su bila egalitarna, neraslojena na vladajuće i podanike, te nije bilo osnove za odnos ekonomskog iskorištavanja.

Slijedom tih teza Clastres pokazuje da prisila, nasilje, zapovijedanje, poslušnost, odnosno stroga hijerarhija i autoritarnost, kao značajke državne vlasti, nisu *conditio sine qua non* svakoga političkog autoriteta. Južnoamerička “primitivna” društva karakterizira *consensus omnium*, nepostojanje državne vlasti i neraslojenost društva. Plemenski vođe, poglavice južnoameričkih indijanskih plemena, nisu obnašali vlast u smislu zapovijed-poslušnost, osim u ratno doba, kad su stjecali apsolutnu moć nad podređenim ratnicima. R. H. Lowie, američki antropolog koji se osobito bavio Indijancima, sažeo je ulogu odnosno potrebne odlike indijanskih poglavica obiju Amerika na: 1) mirotvorstvo; 2) veliku dužno davanje plemenu; 3) visoke govorničke sposobnosti. U većini plemena Južne Amerike poglavice su, kao i svi drugi članovi plemena, samostalno uzdržavali svoju obitelj, jer povlastice poglavice nisu bile materijalne prirode; poglavištvo se većinom nasljeđivalo patrilinearno (vodstvo se

prenosilo na sina ili bratova sina, uz uvjet da je imao potrebne sposobnosti). Zbog prirodnog omjera spolova poligamija je uglavnom bila dopuštena samo poglavici ili poglavici i najsposobnijim lovcima koji su bili u stanju skrbiti se za veću obitelj. To ih je svrstavalo među potencijalne kandidate za budućeg vođu plemena u slučaju potrebe, u čemu se ocrtava politička funkcija poligamije. Svoje govorničke vještine poglavice su koristili u funkciji pomirbe i rješavanja sukoba među pojedincima, obiteljima ili rodovima te podržavanja tradicionalnih vrijednosti predaka. Dužnost poglavice bila je svakodnevno se obratiti skupini očekivanim govorom o značenju i ispravnosti tradicionalnih društvenih normi. U tim govorima nije bilo zapovjednih tonova, autoritarnosti ili prisile. Poglavica izgovorenom riječju nije uzurpirao vlast, jer je vlast pripadala društvu, a poglavica je bio u službi održanja društva. Društvo je bilo iznad poglavice, kao i iznad svake druge vlastite podcjeline – podcjelinama se nije dopuštalo osamostaljenje – u naslovu iskazana teza “društvo protiv države” indicira borbu tih društava protiv pretvaranja u državu.

Prijevod najznačajnijeg djela klasika francuske sociokulturne antropologije važan je doprinos hrvatskoj političkoj antropologiji i etnologiji, te predstavlja nekonvencionalne uvide u pogledu niza aktualnih političkih fenomena suvremenih društava, koja sasvim očigledno karakterizira daleko veći demokratski deficit nego što je to bio slučaj u tzv. primitivnim društvima.

Jasmina Božić

Prikaz

Nella Lonza
Kazalište vlasti. Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke republike u 17. i 18. stoljeću

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
 Zagreb – Dubrovnik, 2009, 590 str.

Dubrovačka republika bila je struktura dugog trajanja. Bez velikih potresa, promjena i ugroza sačuvala se u nepromijenjenom obliku čitav niz stoljeća. Prvo najčešće objašnjenje takve dugovječnosti bilo je vezano uz međunarodne okolnosti i vješt ekvilibrij dubrovačkih vlasti između glavnih nosilaca svjetske moći. Drugo je vezano uz stabilnost instituta vlasti i čvrstu strukturu republikanskog aristokratskog poretka. Svatko tko se bavio fenomenom Dubrovačke republike isticao je ta dva elementa kao ključna. Međutim, kao što vanjska politika i položaj Dubrovnika nisu ovisili samo o turskom, mletačkom i austro-ugarskom utjecaju, već vrlo često i o španjolskom, francuskom, engleskom, papinskom itd., isto tako unutrašnji ustroj vlasti nije bio petrificirana struktura koja se sama od sebe održavala i perpetuirala mehanički. Bio je to znatno složeniji sklop tajnih i javnih manifestacija, simboličnih oblika i znakova, koji su imali ulogu stvoriti prihvatljivu ideologiju dobrog života svojih građana kao nužan uvjet opstanka Grada i njegova poretka.

Fenomen vlasti, njezin nastanak i održavanje u Dubrovačkoj republici pobudili su